

לימוד תורה בשבת

דעה חכמה לנפשך

וכבר הזהיר האבן עזרא בשמות פ"ב פ"ח בייעוד היום: 'כי השם קדש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים... והנה השבת נתנה להבין מעשי השם ולהגות בתורתו... כל ימי השבוע אדם מתעסק בצרכיו, והנה זה היום ראוי להתבודד ולשבות בעבור כבוד השם, ולא יתעסק לשוא'. וכן נזכר באגרת השבת לאבן עזרא: 'ביומו נפתחו מאה שערים, בכל יום ימצאו שערי תבונה'.

כן פרט הרמב"ן בשמות כ, ה בהנהגת היום: 'עבור שהוא יום קדוש, להפנות בו מעסקי המחשבות והבלי הזמנים, ולתת בו עונג לנפשינו בדרכי ה''. וכ"כ הספורנו שם פסוק י: 'שבת לה' אלהיך. כלו לה' ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהתענג בו די העבודה לכבודו יתברך'. כן רמז הבני יששכר מאמרי השבתות מאמר א על הפסוק שאומרים בפיוט: 'כ"ן דע"ה חכמ"ה לנפשך': 'בגימטריא שב"ת, שהוא יום המסוגל להשגת חכמת התורה כנודע. וכמו שאמרו בתנא דבי אליהו אעפ"י שאדם עושה מלאכה כל ששה ימים שבת יעשה כולו תורה, וכמו שאמרו רז"ל כנסת ישראל יהיה בן זוגך'.

וזה לשון הזוה"ק ח"ג בדף קעד: 'זכאה חולקהון דכל אינון דמשתדלין באורי'י ביומא דשבתא משאר יומין'. ואפשר שזהו

ייעוד השבת - לימוד התורה והתקדשות

איתא בירושלמי במסכת שבת פט"ו ה"ג מחלוקת ביעוד השבת: 'רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ולשתייה. על ידי שהפה זה מסריח התיירו לו לעסוק בהן בדברי תורה. רבי ברכיה בשם רבי חייא בר בא לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה. מתני' מסייעה בין לדין בין לדין. כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או יושב ועוסק בדברי תורה. כתוב אחד אומר שבת הוא לה'. וכתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך. הא כיצד תן חלק לתלמוד תורה. וחלק לאכול ולשתות'.

הנה רבי חגי סבר שהשבת ניתנה לעונג לאכול ולשתות, ורק בכדי שלא יהא הפה מסריח מרוב עיסוק החומרי: 'התיירו לו לעסוק בדברי תורה בשבת וביו"ט, שמתחלה לא ניתנו אלא להתענג בהן באכילה ובשתייה', כדבאר הפני משה שם. ורבי ברכיה סבר שניתנו שבתות וי"ט כדי לעסוק בהן בדברי תורה. ולאחר שהציגו בירושלמי סתירה בפסוקים בהנהגת השבת, הכריעה הגמ' שם שיחלק את זמנו בשבת בין אכילה ללימוד. ובבבלי בפסחים בדף סח. הביאה הגמ' דברי רבה כמימרא מוסכמת כי בשבת בעינן נמי לכם, והבינו שיש לעסוק בלימוד ובעונג היום.

טעם תקנת משה רבנו במסכת מגילה בדרך לב: 'משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום'.

הילקוט שמעוני בפרשת ויקהל רמז תח הביא את דבר החיוב לדרוש בשבת לציבור: 'ויקהל משה, רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל, אלא זאת בלבד. אמר הקדוש ברוך הוא, עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני'. עולה מדברי המדרש שהחיוב בלימוד תורה בשבת הינו, לדרוש בדווקא בהלכות שבת, ולא בשאר חלקי תורה.

אך כבר התריע הב"ח בס"ח רצ על כך שהדרשות כיום חורגות מכך: 'ומקרוב נתפשט לדרוש כל דרשות באגדות ולא בדינין והלכות כל עיקר, נגד דת תורתנו דעיקר הדרשה צריך שתהיה ללמד את חוקי האלהים ואת תורותיו להורות הלכות שבת והאסור והמותר, לפי מה שקורין בשבת בספר תורה גם להמשיך את לב השומעים באגדה המדריכם ליראת השם, למנעם מחטוא לפניו יתברך ולתשובה'. ובכך באר הב"ח מדוע לא התפייס רב אבהו שדרש בהלכה, מדברי הנחמה על כך שהרוב פנו לשמוע את רב חייא, כמבואר במסכת סוטה בדרך מ., שכן הבין הב"ח שהדרשות היו בשבת, וסבר רב אבהו שמן הדין שישמעו דרשתו שעסקה בהלכות שבת (ודלא כרש"י שם שבאר

שדרשתו היתה בטהרות. ואפשר שהיה ביום חול), ולא במילי אחריו.

ואפשר שמקור המנהג שהתפשט מעוגן בשמועה הנוספת שבשבולי הלקט בס"ח, שמשמע ממנה שיש ללמוד בשבת בכל מילי ובכל חלקי התורה: 'וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי, שכן ישעיה הנביא מפרש ואתם עדיי נאם ה' ואני אל, אתם מעידין עלי שאני אלוה בעולם'. והקשה האליה רבה בס"ח רצ: 'וקשה מה ענין שקורין בתורה לכאילו המלכתם?' ובאר: 'ונראה לי, כדאיתא במכילתא ואתם עדי כל מי ששומר שבת מעיד שהקב"ה ברא עולמו ע"כ, והנה עיקר הקהלה לדרוש הוא לעמי הארץ כמ"ש... ואיתא בקידושין כל מי שאינו עוסק במקרא וכו' פסול לעדות, וא"כ במה [ש]מקהילין ומלמדים לעמי הארץ הם כשרים לעדות שמעידין בשמירת שבת שברא הקדוש ברוך הוא העולם. והיינו כאילו המלכתם'.

כן נשמע מדברי המאירי בב"ק בדרך פב. בביאור תקנת עזרא לקרוא בתורה במנחה של שבת: 'אחר אכילה ושינה, זמן ישיבת קרנות הוא לפחותים ולהמון, מצד שאין מלאכה בשבת, ותקן שבאותה שעה יתקבצו כלם וישמעו דבר תורה'.

בתנא דבי אליהו רבה פ"א כתב בדבר חובת הלימוד בשבת: 'כך אמר להן הקב"ה לישראל, בניי לא כך כתבתי לכם בתורתי לא ימוש ספר התורה הזה מפיד, אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים יום השבת יעשה כולו תורה. מיכן אמרו, לעולם ישכים אדם וישנה בשבת, וילך לבית הכנסת

המחזיק ברכה בסי' רץ סק"ד הביא: 'ודע שיש מן הראשונים שכתבו דהתלמידים חכמים מוזהרים יותר לעסוק בתורה בשבת. כמ"ש הרב בעל ס' הבתים כ"י. הביאו גם בכף החיים שם ס"ק טו. והביא עוד שם ס"ק יא: 'וכתב האי"ן בגיליון הזוה"ק, מכאן נראה דגם לת"ח לימוד בשבת מוכרח. בו ירוץ צדיק ונשגב הלימוד מהחול, ומי שאפשר לו יעסוק בסתרי תורה, כמש"כ האר"י הק' ז"ל. עכ"ד. וכבר כתבנו במ"א שמי שאין לו יד בקבלה, ילמוד בס' הזוה"ק והתיקונים'.

בסדר היום סעודת שבת והלימוד בשבת כתב: 'ואם הוא מרביץ תורה ברבים ודורש להם חוקי אלהים ואת תורתו אשריו ואשרי חלקו, כי הוא זוכה ומזכה ושכרו גדול, כי אין לך כבוד יום השבת יותר מזה. וכן שומע הדרשה שכרו גדול, כי ברוב עם הדרת מלך, והוא כבוד לתורה הקדושה וליום הקדוש'.

השל"ה הק' סוכה פרק נר מצוה הרחיב והזהיר ע"כ: 'וזהו תכלית כוונת השם יתברך, בנתינת נשמה יתירה באדם ביום השבת... כי אין טבע הנשמה לאכול ולשתות, ואין לה הנאה מזה כלל, כי אם בתורת ה' חפצה והנאתה, ובה תתעלה ותתענג. על כן נתן לאדם הנשמה יתירה בשבת, כדי שיהיה הלב פתוח לרווחה ביום השבת... וכל האוכל ושותה ביום השבת, יותר משנצטוו עליו בענין שנמשך מזה ביטול תורה... כאילו מתחייב בנפשו, כי איבד נפש אחת, רצה לומר, הנשמה היתירה שנתן בו, כדי ללמוד וללמד ביום השבת ביתר שאת וביתר עז מבשאר הימים. וזהו שדרשו שם 'וינפש', ווי אבדה נפש, רצה לומר, ווי לאותן הבריות

ולבית המדרש, יקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך'.

הרוקח בהלכות שבת סי' נו כתב: 'נהגו לפרש מקרא בשבתות ואגדות כהתחלת אלו תיבות ב'ש/ב'ת'. ברוב שרעפי בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי. לומר, בשבת ישעשע עצמו באגדות וטעמים'.

הטור בסי' רצ הביא בשם המדרש שלהכי זיווגו את השבת והתורה: 'אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי. אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך'.

הב"ח בסי' רצב הטעים בכך את הפסוק שאומרים בשבת: 'ואני תפלתי לך ה' עת רצון', לומר שכיון שהוא עת רצון אזי מסוגל הזמן שיעננו משמיא: 'בשבתות שהוא עת רצון כיון שאנו קורין בתורה שהוריד משה לישראל, בו ביום שנתרצה לישראל. וגם אפשר לפי דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל דהיה אז עת רצון כשניתנה להם, על כן אנו אומרים בשבת בשעת מנחה כשקורין בתורה לאחר שאכלו ושתו, ואני תפלתי לך ה' עת רצון. שהיום שהוא עת רצון לקבלת התורה שקורין בו עתה במנחה הוא הגורם שתענני'.

בבן איש חי שנה שנייה, בהקדמה לפרשת שמות מובא: 'כתבו המקובלים ז"ל, גדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים, מן הנעשה מעסק התורה של ימי חול'.

כל ימות השנה'. ועל כן התביעה ללמוד בשבת הינה גדולה.

מה יש ללמוד בשבת -

לימודו העיוני הקשה, או מדרש ואגדה

הגמ' במסכת שבת ב"ב קט"ז: - מספרת: 'רבי זירא מהדר אזוזי זוזי דרבנן, אמר להו במטותא מינייכו, לא תחללוניה'. רש"י שם ב"ב 'מהדר' באר את הנהגת רבי זירא: 'כשהיה רואה אותן זוגות זוגות ומדברין בתורה, מחזור אחריהם ואומר להם במטותא מנכון לכו והתעסקו בעונג שבת, ולא תחללוניה לבטל תענוגים'. אומנם במנחת אלעזר ח"ד סי' מה באר שהקפידא שלו היתה: 'רק משום שידע שע"י עיונם ופולפולם בד"ת משכא להו שמעתתא, ויבטלו מסעודת ענג שבת'. ולא מעצם הלימוד.

אך היעב"ץ בסידור בית יעקב מוסך השבת עמ' תתו אות ח כתב: 'תלמיד חכם לא יטריד עצמו בלימוד הגמרא בעומק, שגם זה נחשב לחילול שבת, וגמרא ערוכה היא רבי זירא מהדר אזוזי דרבנן, ואמר ליה, במטותא מינייכו, לא תחללוניה, וכן שנו חכמים (נדרים לו ב) אין קורין עם התינוקות בתחילה (היינו מה שלא למדו עדיין), דחשו לטורח האבות והבנים יחדיו גם בלימוד התורה החמור שלא יתעסקו בו בשבת ביגיעה כדרך שעוסקין בחול, אלא צריך להבדיל את יום השבת בכל דבר, שאפילו הלימוד הקדוש צריך להיות לו תענוג, ולא יהא כמשא כבד ועבודה קשה, וזה אמת וברור'. וביביע אומר ח"ב סי' יח כתב לחוש לו במעט מהזמן ולקבוע זמן ללימוד מדרש.

ברם החיד"א במחזיק ברכה סי' רצ סק"ו השיב על דבריו: 'ראיתי להרב יעב"ץ

שמאבדין הנפש... אשר על זה נתנה לנו נשמה יתירה בשבת, והרי הם כאילו איבדו הנפש הזאת, הואיל והיא יושבת אצלו בטילה ממלאכה, מלאכת השמים'.

כן באר בבראשית חכמה שער הקדושה פ"ג:

'ואחר שיום שבת הוא קדוש מפני שהנשמות מתוספות בו, ראוי לעשות עיקר מהנשמה המתוספת לקדשה בקדושתה העליון בכל מיני קדושה. וקדושת המחשבה למעלה מכלן, כי היא סוד הנשמה היתירה המתוספת מלמעלה ממקום הקדש. ולכן העיקר שתהנה הנפש יתירה הוא, מכוונת התפלה וחדושי תורה'.

מנגד, המשך חכמה בדברים ה, יב באר כי יש ללמוד על ייעוד השבת מטעמי היום. בעת שהיו ישראל במדבר והיו פנויים ללמוד תורה תדיר, בשבת היו מתענגים להורות על חידוש העולם, ובכך באר את המ"ד: 'לא ניתנו שבתות אלא לאכילה ושתיה'. ודי בתענוגי היום בכדי להורות על האמונה בחידוש העולם. ברם, משנכנסו לארץ, והיו עסוקים במשך השבוע במלאכתם, נצרכו לייחד: 'יום אחד שינוחו ממלאכתם ויפנו לבכם לדעת דרכי ה' והנהגתו, וילמדו תורה ולא יתגשמו בהיות העולם ומסיבותיו... היה להם השבת ליום קרוא מקרא קודש לקדשהו בתורת ה' כל היום'. וכדרשת הירושלמי: 'לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה'.

בספר אהל ישרים עמ' קעב כתב שאם לומד תורה בשבת יכול לטעון כנגד הבטלה שלו בשאר השבוע, כי היה טרוד: 'ואז יש לו מקום של פטור מעונש עון בטול תורה של

הבית... ואני אומר הפך הדברים, שהתלמיד ששונה כל ימי השבוע מקיים בשבת עונג שינה, שלא יהא שכלו לואה יותר מדאי. אבל בעל הבית שמתעסק כל ימות החול בעסקיו, ראוי לו להתעסק מעט בשבת בתלמוד תורה דרך עונג. ואפשר שמהאי טעמא כתבו להמנע מהלימוד העיוני בשבת. וראה שהרמ"א בשו"ת סי' ז כתב שהיה זונח את סדר לימודו הרגיל בפרק זמן קצוב בשבת: 'זמ"מ' אומר שסהדי במרומים שכל ימי לא עסקתי בזו רק בשבת ויו"ט וח"ה בשעה שבני אדם הולכים לטייל, וכל ימות החול אני עוסק כפי מיעוט השגתי במשנה ובתלמוד ובפוסקים ובפירושיהם, ושרי לצורבא מרבנן לאודועי נפשיה'.

בשו"ת יביע אומר ח"ב סי' יח הביא משו"ת רשב"ן סי' קסו שחילק בין הלומדים: 'דלת"ח שבבבל שמחבלים זא"ז בהלכה אסור לעסוק בפלפול בשבת. משא"כ לת"ח שבא"י. שמנעימים דבריהם זל"ז בהלכה'. לדבריו, אין בעצם העיון כדי לחלל את השבת (ומה שהרמ"א ראה לנכון לנהוג כפי שהעיד, טעמו עימו).

בשו"ת כנף רננה לר' נתן נטע לאנדא יו"ד, קונטרס מין כנף סי' מד סבר שהעיון והטרדה מחמתו לא מהווה חילול שבת, והמניעה מהעיון הינה מטעם אחר: 'אבל טעמו שהעיון היא מלאכת חכמה לברור אוכל מפסולת. כלומר לברור פירוש נכון וסברא נכונה ממכלול אפשרויות של פירושים'.

הפוסקים הביאו מספר צפיחית בדבש בס"י כג שתמה מדוע אמרו לת"ח לישון בשבת בכדי שלא יהא שכלו לואה, ולא לעסוק

בסידורו שתלמיד חכם העוסק בעיון בשבת מחלל השבת, ומייתי ראיה מרבי זירא וכו'. ועם האדון הסליחה, שכוונת הגמרא שעי"כ נמנעים מלכבד את השבת. אבל ת"ח המענג השבת באכילה ושתייה יוכל לעיין ולפלפל, הס כי לא להזכיר שהוא מחלל שבת. ובעיר גדולה לאלוקים קושטנדינה באיזה מקומות קובעים ישיבה בש"ס ומפלפלים, וכן בעיה"ק ירושלים ת"ו לימים ראשונים בישיבת הרב פרי חדש, אבותינו סיפרו לנו שהיו מפלפלים בעומקא דדינא. וכן כתב הר"ן (כתובות סב ב) שלא הזכיר התנא עונת ת"ח, כי לפעמים יתחדש אליהם בתלמודם וצריכים לנדד שינה מעיניהם ולטרוח בתלמודם. הרי הוכיח מדברי הר"ן בכתובות בדף כו. מדפי הרי"ף שלא הזכירו את עונת ת"ח שהינה בשבת, כיון שאפשר שהם נמנעים אף מהכי בשל עיונם: 'ונראה לי שאין לתלמידי חכמים עונה קבועה... משמע דעונת תלמידי חכמים הדרים בעירם גם כן משתנים כפי מה שהם צריכין לנדד שינה מעיניהם בענין לימודם ולטרוח בו, והדבר ידוע שאין כל הזמנים שוים להם בכך, ודאמרינן בגמ' דעונתן אחת בשבת - היינו כשאין מתחדש להם בלימודם דבר, ולפי שידוע שאין זה מצוי להם תמיד לא נשנית עונה שלהם במשנתנו'. הרי לן שהבין שהת"ח מתייגע בלימוד אף בשבת.

מדברי המאירי בשבת בדף קיח: עולה שישנה בעיה בעצם העיסוק בעיון באופן מתמיד ללא מנוחה בשבת: 'מצות עונג שבת גדולה עד מאד... ובירושלמי אמרו במה מענגו מר אמר בשינה ומר אמר בתלמוד תורה, ולא פליגי כאן בתלמיד כאן בבעל

ח"ד סי' כג: 'כל שמתעסק בטורח העיון והלכות עירניות והשינה לא אונסתו אלא שנתו נודדת מאליו מעיניו ואינו מרגיש שום צער... אלא דאין כל איסור להיות ער בליל שבת וללמוד ולחדש חידושין דאורייתא טבין כל שאינו מצטער מזה והשינה אינה אונסתו, ומה גם כשזה עוד עונג לו, והוא מותר גמור'.

מעלת הלימוד בעיון ולחדש חידושים בשבת

פוסקים רבים הגדילו לבאר את מעלת הלימוד העיוני שיש בו אף כדי לחדש חידושים בשבת;

המחזיק ברכה בס"י רצ סק"ד כתב: 'הת"ח יאזרו חיל לעסוק בתורה. ואשרי למי שזוכה לחדש איזה חידושים בתורה ביום ש"ק. וכתב הרב החסיד בעל דעת חכמה... משם האר"י זצ"ל מי שעוסק בתורה בשבת ומחדש איזה חידוש בה, מעטרים לאביו באותו עולם. לכן נסמכו ב' ציוויים הללו להדדי, כבוד את אביך, זכור את יום השבת. וכן איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו'. הביא כן בשערי תשובה שם סק"א.

השל"ה הק' בשבת פרק נר מצוה כתב: 'חייב אדם לראות בכל שבת ושבת לחדש חידושי התורה, כמו שכתוב בזהר, שבמוצאי שבת בחזרת נשמה יתירה למקומה, שואל אותה הקדוש ברוך הוא, מה חידוש היה מחדש בתורה', הביאו האליה רבה בס"י רצ סק"ב.

בסדר היום סעודת שבת והלימוד בשבת הוסיף לבאר במעלת המחדש חידושים בשבת: 'וכל המחדש דבר חכמה ביום השבת, אותה הנשמה מתעטרת מלמעלה בכמה עטרות, והקב"ה כביכול משתעשע בה ונושק אותה ומברכה ברכה שלימה. וכן אמר בזוהר על פ'

בד"ת במדרש ואגדה שהינם קלים יותר ושכלו ינוח. והסיק מכך, שעבור ת"ח העיסוק במדרש ואגדה אינו עונג, שכן ת"ח חפץ לעיין להבין ולהשיג, ולכן אמרו לו לילך לישון. ובשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מה תמה על דבריו: 'ובמחכת"ה אין טעמו כצפיהו"ת בדב"ש בזה, רק כל דבריו אינם אלא דברי תימה'.

האור זרוע ח"ב סי' פט סבר בתחילה שיש להמנע מלימוד מייגע: 'מיהו אין שונין בשבתות וימים טובים אלא בדברים הרגיל בהם ובאגדות, אבל דברים שאינו רגיל בהם צער הוא לו... מיהו הכל מותר, דהא ר' יהודה פליג... שנאמר פקודי ד' ישרים משמחי לב, ואכולהו קאי. הלכך מנהג כשר לאחר שיוצאים מבית הכנסת בשבת שחרית הולכים לאכול, ואחר אכילה ישנים לתענוג שבת ואחר שינה לומדים'. וכתב ע"כ ביביע אומר שם, שאף אם יש צער ויגיעה במהלך הלימוד, מ"מ: 'מכיון שאין שמחה כהתרת הספיקות. ויגעתי ומצאתי תאמן. הרי יודע הוא שסופו לבא לידי שמחה. ולמפרע אף יגיעתו וצערו שמחה היא לו'.

יש שביקשו לתלות את הלימוד העיוני בשבת לפי אופי ושמחתו של הלומד מהלימוד זה. ביביע אומר שם כתב: 'רק דרך עצה טובה כדי להתענג ולשמוח, ולהחליף כח, כדי שלא ילאה שכלו יותר מדאי. אבל אם כביר רצונו וחפצו ותשוקתו לעסוק בתורה... ומכ"ש אם ידיו רב לו לחדש חידושי תורה, תבא עליו ברכה... וא"כ אף לענין לימוד בעיון ופלפול, אם מוצא הת"ח נחת רוח מזה, לחדש ולפלפל כיד ה' הטובה עליו, י"ל דשפיר דמי'. וכן נקט הציץ אליעזר

עליהם לפחות פעם אחת בשנה. וחשוב רמיא על הדרשנים לדרש לעם את חוקי אלהי'ם ואת תורותיו, ולשומעים ומקיימים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב'.

החיד"א שם סק"ה כתב: 'דמאן דלאו בר הכי לחדש מעצמו איזה חידוש בתורה, ילמוד איזה דברים שלא למדם עד הנה'.

נראה לבאר שהכח לחדש חרושים בתורה בשבת, הוא מכח המעלה וההשגה שמתעלים בשבת, כמבואר באבן עזרא בראשית ב. ג: 'ויברך אלהים את יום השביעי, פירוש ברכה תוספות טובה, וביום הזה תתחדש בגופות דמות כח בתולדות ובנשמות כח ההכרה והשכל'. וראה שבפירושו על שמות פ"כ פסוק ח כתב: 'כי השם קדש זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים... והנה השבת נתנה להבין מעשי השם ולהגות בתורתו'. נמצא, שהנשמה היתירה מאפשרת השגות נעלות וגדולות בהאי יומא.

ובאגרת השבת לאבן עזרא הוסיף על סגולת היכולות שזוכים בשבת: 'ביומו נפתחו מאה שערים, בכל יום ימצאו שערי תבונה'. מעין זה כתב בשיטה מקובצת בביצה בדף טז: 'נשמה יתירה, פירוש ועל זה חל עליו שפע אלהי ושכל יותר לעסוק בתורה ולענין במעשה ה'.

וביתר ביאור, ראה בראשית חכמה שער הקדושה פ"ג שיש להתרכז בשבת בכח במחשבה, שהוא עיקר נפש האדם והנשמה היתירה: 'ואחר שיום שבת הוא קדוש מפני שהנשמות מתוספות בו, ראוי לעשות עיקר מהנשמה המתוספת לקדשה בקדושתה

בורא שמים חדשים וארץ חדשה כי כל המחדש דבר ביום השבת, אותו דבר מעלין אותו לפני הקב"ה, ובאותם הדברים נבראים שמים חדשים וארץ חדשה... כשם שכל מי שאינו עוסק בתורה מחריב העולם, כך כל העוסק בה מחדש אותה בעבורו שמתקיים יותר המחדש חידושים ביום השבת, מוסף ע"ז דלא מיבעיא שמקיימין אות' במה שהם, אלא שמחדשין אותה מחדש ומיפין אותה בעבורו וכביכול נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית. ואשריו ואשרי חלקו. ועם היות שבכל יום וגו' עושה רושם העוסק בתורה, המחדש דבר ביום השבת יותר ויותר מפני שהוא יום מיוחד בקדושה, ומצא מין את מינו משא"כ בימי החול'.

הפלא יועץ שבת כתב: 'וצריך לעסוק בשבת בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, שהם רומזים לשם קובה"ו (קודשא בריך הוא ושכינתה), ובשבת יחוד קובה"ו, וגם בזכות התורה אנו נגאלין, כי גאולה זו היא בזכות משה רבנו עליו השלום והוא תבע יקרא דאורייתא. אלו הן שלשה פשעי ישראל בענין חלול שבת בדבור. ועל ארבעה, מה שאינם שואלים ודורשים בהלכות שבת מפי ספרים או מפי סופרים, המה כשלו ונפלו בהרבה איסורי שבת ומחללין שבת גם בלא דעת, כגון באיסורי שבות ואיסורי מוקצה... ובפרט בשמחות וגיל רבה המכשלה. וצריכים מנהיגי הקהילות לעמוד בפרץ, וכהנה רבות אשר מי שלא יבוא לדרש אלהי'ם, גם כי יזקין לא ידע שיש איסור בדבר. וכבר כתב בספר החסידים שכשם שאמרו שואלין ודורשין בהלכות פסח, כך חיובא רמיא לדרש ולתור לדעת הלכות שבת ולעבר

משום שהוא יום מחילה וסליחה וכפרה אשר עליו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וכו', וא"כ הלא יש לנו ב"ה יותר מחמישים ימי הכיפורים בשנה, היינו כל השבתות... והמעין בט"ז... מבואר בהדיא דשמירת שבת הוא מכפר יותר מיום הכיפורים דכתב שם דאם עושה תשובה וגם שומר שבת כהלכתו, אפילו עבר על כריתות ומיתות ב"ד, מ"מ מהני לו שמירת שבת שיהיו נמחל לו לגמרי ואין צריך להמתין על יסורין או מיתה שיהיו ממרקין... אבל יוה"כ בצירוף תשובה, אין מהני שיהיה נמחל לו לגמרי אפילו על כריתות ומיתות ב"ד, רק יסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה על כריתות ומיתות ב"ד.... הלא ב"ה יש לכל בר ישראל ביכולת שירוויח בכל שבת מחילה וסליחה וכפרה בניקל ובלי שום עינוי, רק במה שישמור את השבת כהלכתו, וא"כ היש פתי כזה אשר לא ירצה לסור הנה לחזור על דיני שבת כדי שידע במה ליזהר ולדקדק בו'. וכן הזהיר ע"כ בפלא יועץ שבת.

המשנ"ב בהקדמה להלכות שבת כתב כן: 'אך באיזה ענין נוכל לבוא לזו המדריגה שישמור שבת בכל פרטיו - העצה היעוצה לזה, שיראה לזרז את עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור עליה תמיד כדי שידע האסור והמותר. דאל"ה אפילו אם ילמוד כל ענינים המוסרים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו, וכדאיתא במדרש משלי לדעת חכמה ומוסר, אם יש בידו של אדם חכמה הוא יכול ללמוד מוסר, ואם אין בידו של אדם חכמה, אין יכול ללמוד מוסר. והכונה דאם הוא טועה בעיקר הענין שחושב שאין זה בכלל איסור, מה יועיל לו המוסר בזה... וכבר

העליון בכל מיני קדושה. וקדושת המחשבה למעלה מכלן, כי היא סוד הנשמה היתירה המתוספת מלמעלה ממקום הקדש. ולכן העיקר שתהנה הנפש יתירה הוא, מכוונת התפלה וחדושי תורה'. וכן באר בנפש החיים ש"א פי"ד: 'ומחשבה היא בחינת הנשמה שהיא המלמדת לאדם דיעה ובינה בתוה"ק, לכן עיקר משכנה הוא במוח כלי המחשבה', עכ"ל. ושם בפט"ו כתב, שהנשמה היא הנותנת להאדם בינה יתירה להשכיל השכליות הפנימים הגנוזים בתורה הקדושה'. נמצא שבשבת כשיש נשמה 'יתירה', באה הבינה היתירה להתעלות להבין ולהשכיל בתוה"ק.

לימוד דיני שבת במשך השבוע

כדי שיוזהר בשמירת שבת

הפוסקים התריעו על דבר חובת לימוד דיני שבת במשך ימי השבוע;

בספר חרדים מצוות התלויות בארץ ישראל פ"ז כתב: 'כל הזהיר וזריז בשמירת שבת בכל תנאיו ובכל דקדוקיו אפילו עבד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו... ולא תקשה לך מה הוסיף בעשותו מצות שבת כדי לכפר עונותיו, הרי זו אחת מן המצות שהיה הוא חייב בהן, די"ל דהזירו אותה הוא המכפר'.

במנחת השבת סי' עב סק"ג כתב: 'והנה אחי ורעי בואו וראו שכשמגיע יום הקדוש יומא דכיפוריא כל בני ישראל אפילו הפחותים, הם חלים ורועדים מאימת היום, ומקיימים כל העינויים כדין תורה, ואפילו מנידנדור חילול יוה"כ המה רועדים. ולמה שכשמגיע שבת קודש רובא דרובא אין נפנים אליו לירא מפניו כראוי לו ואפילו לומדי תורה ויראים. הלא כל חרדת יוה"כ הוא

העיד בנו הגאון בעל האורים ותומים בספרו יערות דבש, כי אי אפשר כלל במציאות שינצל מאיסור שבת, אם לא ילמוד כל הדינים על בוריים היטב היטב'.
וראה ביערות דבש דרוש יא שכתב שמי שאינו יודע ובקי הלכות שבת ויו"ט והלכות ברכות וברכות הנהנין, 'אינו בתורת אדם ישראלי'.

